

زستین تاکے بہ بجر اندر چرخس

سخت شوچوں کوہ از ضبط نفس

گرچہ دانا حال دل با کس گفت

از تو در ز خویش تو نام نہفت

تا غلام در غلامی زارادہ ام

ز آستان کعبہ و ز آفادہ ام

چول بنام مصطفیٰ خوانم درود

از خجالت آب می گدود وجود

عشق می گوید کہ اسے محکوم غیر

سینہ تو از بتان مانست ز بیم

تا نداری از محمد رنگ بود

- از درود خود می آلا نام او -

از قیام بے حضور من میرس

از سجود بے سر و بر من میرس

جلوہ حق گرچہ باشد یک نفس

قسمت مروان آزاد است و نیست

مرے آزاد سے چو آید در سجود   در طوفانِ گرم رو چرخ کہود
 ماغلاماں از جلاش لے خبر   از جمال لازو اش لے خبر
 از غلامے لذتِ ایماں مجو   گرچہ باشد حافظِ قرآن، مجو
 مؤمن است پیشہ و آفری است   دین و عرفان سر پای کافر است
 در بدن داری اگر سوزِ حیات   ہست معراجِ مسلمان در صلوات
 در نداری خونِ گرم اندر بدن   سجدہ تو نیست بجز رسم کہن
 عیدِ آزاواں شکوہ ملکِ دیں
 عیدِ محکماں ہجومِ مومنین!

ہست معراجِ مسلمان الخ: تلمیح حدیث حضور رسالت مآب کی طروت، جس کا
 مطلب یہ ہے کہ نماز معراج ہے مرد مومن کے لئے۔

حرفے چند با اُمتِ عربیہ

لے درو دشت تو باقی تا ابد	فَعْرَةٌ لَا قَيْصَرَ وَكَسْرٌ مَكْرُودٌ
در جهان نرود و در روز بروز	اولیں نحو اسندہ قرآن کہ بود؟
دے مزالا اللہ کرا آنجوت سند؟	ایں چراغِ اول کجا آنجوت سند؟
علم و حکمت رینہ از خوان کسیت؟	آیہ فاصبحتم اندر شان کسیت؟
از دم سیر آبل آقی لقب	لالہ رست از یک صحرائے عرب

لا قیصر و کسر ہی: تلمیح ہے مشہور حدیث کی طرف ہذا لا قیصر
 فلا قیصر بعدہ الخ
 فاصبحتم: تلمیح ہے آیہ فستدائی کی طرف فاصبحتم
 بنعمتہ انھو انا۔

تحریت پر درودِ آغوشِ اوست	یعنی امروزِ اعم از دوشِ اوست
اورے در سپکیر آدم نہاد	او نقاب از طلعتِ آدم کشاد
ہر خداوندِ کہن را او شکست	ہر کہن شلخ از نم او غنچہ بست
گرمی بنگامہ بدر و حسین	حیدر و صدیق و فاطمہ و حسین
سلطت با تکبِ صلوات اندر برود	قرارت اللصفت اندر برود
تیغِ ایوبی نگاہِ بایزید	گنہائے ہر دو عالم را کلید
مصل و دل راستی از یک جامے	اعتلاطِ ذکر و سکرتِ روم و لے

الطصفت : سورہ قرآن کا نام ہے۔

ایوبی : سلطانِ ملاح الدین ایوبی رحمۃ اللہ علیہ۔

بایزید : حضرت بایزید بسطامی مشاہیر اولیائے اہمت سے ہیں۔

روم و لے : یعنی حضرت جلال الدین رومی اور انامِ نجر الدین رازی۔

علم و حکمت شریع و دین، نظم امور
 اندوین سینہ دل پانا صبوحہ
 حسن عالم سوز الحمر اوتاج
 آنکہ از قدوسیاں گیر و خراج
 این ہمہ یک لحظہ از اوقات دست
 یک تجلی از تجلیات دست
 ظاہرش این جلوہ ہائے دلفروز
 باطنش از عارفان پیمان ہنوز

محمد مجید مر رسول پاک را

آن کہ ایمان داد و شست خاک را (خواجہ غلام تبریزی)

حق ترا برآں ترا از شمشیر کرد
 ساربان را از اکب قہر کرد
 با نکت تکیہ و صلوات و حرب و ضرب
 اندال غوغا کشا و شرق و غرب
 لے خوش آن مجذوبی دل بزرگی
 آہ زین دل گیسوی افسردگی
 کار خود را امتثال بفرست پیش
 تو ندانی قیمت صحرائے خویش

بزمِ خود را خود زہم پاشیدہ	استمتے بودی اُمم گزیدہ
ہر کہ با بیگانگان ہویت، مرد	ہر کہ از بند خودی وارست، مرد
روح پاک مصطفیٰ آمد بدرد	ہر چند تو با خویش کردی کس نکرد
فتنہ ہا در استہیں او نگر	اسے ز افسون فرنگی بے خبر
اشترائش را ز عرض خود بران	از فریب او اگر خواہی اماں
وحدتِ اعرابیاں صد پارہ کرد	حکمتش ہر قوم را بے پارہ کرد
آسماں یک دم اماں اوراندا	تا عرب در حلقہ دامنش فدا
در بدن باز آئسیریں روحِ عرض	عصرِ خود را بنگرے صاحبِ نظر
ہوین ہمہ غم ہست اخلاص و تقیہ	قوت از جمعیتِ دینِ مہین
مردِ صحرا یا سببانِ فطرت است	تا ضمیرش را ز دانِ فطرت است

از طلوعش صد هزار انجم خوب	ساده طبعش عیار زشت خوب
خمیزه را اندو وجود خویش زن	بگذر از وشت در و کوه و دمن
تا قدر اسروده بمیدان بستیز	طبع از باد و سیال کرده تیز
مستی او از منته کلفا تمست	عصر حاضر زاوه ایام تمست
اولین محسار او تو بود	شاد رخ اسرار او تو بود
شاهه گروید بجه ناموس رنگ	تا به فرزندی گرفت او را رنگ
کج خرام و شوخ و بی بین است او	گو چه شیرین است و ز شیرین است او

مرد محسار ایچته تر کن خام را

بر عیار خود بزق ایام را

پس چہ باید کردے اقوامِ شرق

زندگی ہنگامہ برچید از فرنگ	آدمیت زاد نالید از فرنگ
باز روشن می شود ایامِ شرق	پس چہ باید کردے اقوامِ شرق؟
شب گذشت آفتاب آمد پدید	رضمیرش انقلاب آمد پدید
زیر گردوں رسم لادینی نہاد	یورپ از شمشیر خود بسمل فقاد
عسراں اندکسین برہ	گر گے اندر پوستین برہ
آدمیت را غم نہاں از دست	مشکلاتِ حضرتِ انساں از دست

درنگا ہش آدمی آب و گل است

کاروانِ زندگی بے منزل است

رسم لادینی: یعنی نظام امور دینست جس دین سے یہ تعلق ہو جانا

ذکر تو سرمایہ ذوق و سرور	قوم را دار و پست ز اندر عبود
اے مقام و منزل ہر راہرو	جذب تو اندر ولی ہر راہرو
سا زما بے صوت گزید آنچنان	زخم بردگمانے او آید گراں
در عجم گدیدم و ہم در عرب	مصطفیٰ نایاب انزال بلوایب
ایں مسلمان زاوۃ روشن و باغ	ظلمت آبا و خورش بے چراغ
ہر جوانی نرم و نازک چل حریہ	آرزو در سینہ او زود میر
ایں غلام ابن غلام ابن غلام	محبت اندیشہ اور احرام
کتاب از شے جذبہ دین در لبو	از وجودش اس قدر نام کہ بود
ایں ز خود بیگانہ اس مست فرنگ	نان جرمی نھاہد از دست فرنگ
تاں خرید این خاکش با جان پاک	داو ما را نالہ بے سے سوز ناک

دانتہ ہیں مانندِ مرغانِ سراسر است	از فضلِ نیکوں نا آشناست
شیخِ مکتبِ کم سواد و کم نظر	از محنتِ ام و نداد اور اجر
انہیں از فرنگیاں بگداختش	یعنی این دوزخ و گروں ختمش
مومن از زمرِ مرگ آگاہ نیست	درش لا غالب الا للہ فریت!
تادل اور درمیانِ سینہ مرو	می نیندیشد بگر از خواب و خور
بہر یک ناں نشترِ لا و نعم	منتِ صدس براتے یک شکم
از فرنگی می خریدلات و منات	مومن و اندیشہ و سومنات
قہم باخزنی گوئے اور ازندہ کن	در دشِ اللہ ہوں زندہ کن

لا غالب الا للہ: یعنی اللہ کے سوا کوئی غالب نہیں۔

قہم باخزنی: یعنی اٹھ میرے حکم سے۔

ماہرہ افسونی تہذیبِ غرب   کشتہ آفرنگیاں بے حرفِ ضرب
 تو ازاں قہرے کہ جامِ اشکست   وانما یک بستہ اللہ مست
 تا مسلمان بازیند خویش را
 از جہانے برگزیند خویش را

شہسوار ایک نفس درکش حناں   حرفت میں آسان نیاید بر زبان
 آرزو آید کہ ناید تا بہ لب؟   می نہ گردد شوق محکومِ ادب
 آں بگوید لب کشائے دردمند   ایں بگوید چشم بکشائے لب بہ بند
 گرد تو گردد چشم کائنات   از تو خواہم یک نگاہِ التفات
 ذکر و فکر و علم و عرف نام توئی   کشتی و دریا و طوط نام توئی
 آہوسے زار و زبون و نام توایں   کس بہ قہر کم نہ نسبت اندر جہاں

لے پناہ من حسین کوئے تو

من بامیدے کہیم سوئے تو

آں نھا در سینہ پروردن کجا   وز دست غنچه وا کردن کجا

آغوش من در گونے من شکست   شعله از سینم بیرون نجات

و نفس سو محبت باقی نماند   لطف قرآن حسرت باقی نماند

نالہ کوئی نہ غمزد در ضمیر   تا کجا در سینم ماندا سیر

یک خنائے بے کراں می بایدش

و صحت نہ آسماں می بایدش

آہ زان درد سکہ در جان تن است   گوشه چشم تو داروئے من است

در ساز و بادوا با جان زار   آغوش دلبریش بر شام نامگار

من چو طفلان نالم از وارو کوشش	کار این بیماری تراں بود پیش
خندہ اور لب بدوزد چاہہ گر	تلخی اور اسنہ سیم از شکر
تا بمن باز آید آن روزے کہ بود	چہں بصیری از قومی نخواہم کشود
در خط بخششی چو مہر بادست	مہر تو بر عاصیان افزوں ترست
باز روغن در سپہ مرغ من بریز	با چستاران شب ارم ستیز
پر تو خود را در بیخ از من مدار	لے وجود تو جہاں را نو بہار
تو خود بدانی قدر تن از جہاں بود (دعی) قدر جہاں از پر تو جہاں بود	تا ز خیر اندھا رہیچ امید
یا مرا شمشیر گوداں یا کلید	

بصیری: مشہور عربی قصیدہ بردہ کا مصنف، یہ قصیدہ حضور اقدس صلی اللہ علیہ وسلم کی نسبت میں ہے۔ رعایت ہے کہ بصیری کا قصیدہ بارگاہ نبوی میں مقبول ہوا اور مصنف کو فلاح کی بیماری سے نجات ملی۔

فکرِ من در فہمِ دینِ حالِ پاک و حقیقت
 تخمِ کردار سے خاکِ من نہ رست
 تیشہ ام را تیز تر گرداں کہ من
 محنتِ دارم فزوں از کوہِ کن
 مومنم، از نوشتنِ کافرِ نیم
 بر فسانم زدن کہ بد گوہرِ نیم
 گرچہ کشت عمرِ من بے حال است
 چیز کے دارم کہ نامِ او دل است
 دانشِ پوشیدہ از چشمِ جہاں
 کز شہمِ شبِ بدیدہ تو وار و نشان
 بندہ را کو نخواہد سازد برگ
 زندگانی بے حضورِ خواہد برگ
 ای کہ دادی کرد را سوزِ عرب
 بندہ خود را حضورِ خود طلب
 بندہ چون نالہ داغِ درِ حکم
 دوستانش از غمِ او بے خبر
 بندہ اند جہاں نالان چون بنے
 نقشہ جہاں از نقشہ تائے بے پے

در بیابان مشعل چوب نیم سوز کاروان بگدشت من سوزم منور
اندیش دشت دورے پناہ سے بود کہ آید کاروانے دیگرے

جہاں ز محوری بیت الدور بدن

نالہ من وائے من اے وائے من اے

۳۱۸۸۲	دائرہ نمبر
۱۶۹	نویسندہ
۱۶۱	تاریخ

کچھ آرٹ پر تنقید کس اسٹیٹ وٹو لایو میں ہتمام لالہ گوراند تا کیو غیر صحیح پا کر
گارڈین منیر بانو بیگم نے برائے منیر بانو بیگم جاوید منزل میو وٹو لایو سے شائع کی

مِلنے کا پتہ

شیخ مبارک علی تاجر کتب اندرون لوہاری و رازہ
لاہور

مجلد ۱۸ غیر مجلد ۱۸